

UDC 342.4

LIBERTATEA DE EXPRIMARE: CONȚINUT JURIDIC, GARANȚII ȘI RESTRICȚII

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar

SUMMARY

Article includes a study of freedom of expression in the interpretation of constitutional provisions, international regulations and jurisprudence of The European Court of Human Rights. It argues that in the context of an effective political democracy and respect of human rights, freedom of expression is not important only through its intrinsic value, but and the central role they play in respect of other rights. In the absence of solid guarantees the right to freedom of expression protected by independent and impartial courts, there is no a free country and a democratic regime.

Key words: freedom of expression, freedom of opinion, freedom of the media.

REZUMAT

Articolul cuprinde un studiu asupra libertății de exprimare prin prisma interpretării dispozițiilor constituționale, a reglementărilor internaționale și a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. Se susține că în contextul unei democrații politice efective și a respectării drepturilor omului, libertatea de exprimare nu este importantă numai prin valoarea sa intrinsecă, dar și prin rolul central pe care îl joacă în respectarea altor drepturi. În lipsa unei garanții solide a dreptului la libertatea de exprimare, protejat de instanțele judecătorești independente și imparțiale, nu există o țară liberă și, respectiv, un regim democratic.

Cuvinte-cheie: libertatea de exprimare, libertatea de opinie, libertatea presei.

Introducere. Una dintre principalele libertăți pe care știința dreptului constituțional o atribuie categoriei drepturilor și libertăților social-politice este libertatea exprimării gândurilor și părerilor personale, care înglobează cele mai importante drepturi de care se poate bucura omul într-o societate democratică modernă – libertatea *gîndului*, libertatea *cuvîntului* și libertatea *presei* [2, p. 142]¹.

În contextul edificării și consolidării statului de drept în Republica Moldova, această libertate a devenit practic indispensabilă pentru promovarea reformelor și pentru dezvoltarea democrației. Exercițarea acestei libertăți a devenit în prezent o oglindă în care sunt reflectate atât rezultatele pașilor întreprinși spre un stat de drept, cât și aprecierea dată de societate și cetățean. Respectiv, pentru a continua parcursul european al Republicii Moldova este absolut necesară garantarea, asigurarea și protecția eficientă a libertății de exprimare. Un rol major în acest sens revine și doctrinei juridice, chemată să dezvolte conceptul libertății de exprimare și să identifice cele mai bune soluții pentru reglementarea juridică și respectarea practică a acesteia.

Scopul studiului. Luînd în considerație cele menționate, în studiul de față ne propunem o abordare succintă a libertății de exprimare prin prisma interpretării dispozițiilor constituționale, a reglementărilor internaționale și a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului

Discuții și rezultate științifice. Libertatea de exprimare este una dintre cele mai vechi libertăți cetățenești, fiind inclusă în primele declarații ale drepturilor omului sub denumirea *libertate a presei*, *libertate a cuvîntului*, *libertate a informației etc.* În prezent, dreptul internațional acordă o protecție temeinică libertății de exprimare.

În preambulul *Declarației Universale a Drepturilor Omului* libertatea de exprimare a fost proclamată drept cea mai înaltă aspirație a omului. Potrivit Declarației, exercițiul acestui drept înseamnă că ființele umane vor beneficia de libertatea cuvîntului și a convingerilor, vor fi eliberate de teroare și de mizerie. Art. 19 din Declarație statuează în acest sens [7]²:

«*Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat.*»

Acest enunț cu caracter de principiu a fost dezvoltat în art. 19 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice [14]³, în care se stabilește:

«*1. Nimeni nu trebuie să aibă ceva de suferit din pricina opiniilor sale.*

2. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei de orice fel, fără a se ține seama

¹ Constituția Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: Arc, 2012, p. 142.

² Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 Decembrie 1948. <http://cido.org.md/attachments/article/40/Decl%20Univ%20Drept%20Om%20RO.pdf>.

³ Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966, Ratificat prin Hot. Parl. nr.217-XII din 28.07.90. Publicat în ediția oficială «Tratate internaționale», 1998, volumul 1, pag. 30.

de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa.

3. *Exercitarea libertăților prevăzute la paragraful 2 al prezentului articol comportă îndatoriri și răspunderi speciale. În consecință, ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege și care sunt necesare: a) respectării drepturilor sau reputației altora; b) apărării securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice.»*

Importante dispoziții sunt cuprinse, de asemenea, și în art. 20 din Pact, și anume:

«1. Orice propagandă în favoarea războiului este interzisă prin lege. 2. Orice îndemn la ură națională, rasială sau religioasă care constituie o incitare la discriminare, la ostilitate sau la violență este interzisă prin lege.»

O amplă reglementare a libertății de exprimare se conține în art. 10 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [5]⁴, potrivit căruia:

«1. Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.»

La nivel național, libertatea de exprimare este consacrată în art. 32 din Constituția Republicii Moldova [2]⁵, în cuprinsul căruia se prevede:

«(1) Oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil.

(2) Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.

(3) Sînt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă,

incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional.»

În continuare, în încercarea de a elucida esența libertății de exprimare, trebuie să precizăm că majoritatea cercetătorilor recunosc acesteia un conținut juridic complex [6, p. 87⁶; 8, p. 253⁷; 13, p. 66-67⁸; 4, p. 291⁹]. În cea mai mare parte, conținutul libertății de exprimare, cît și semnificația acesteia au fost elucidate în cadrul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. În acest sens, Curtea în repetate rînduri a subliniat importanța primordială a libertății de exprimare care reprezintă baza democrației și constituie condiția esențială pentru protecția tuturor drepturilor și libertăților stipulate în Convenție, pentru progresul societății democratice și dezvoltarea fiecărei persoane [12, p. 4¹⁰]. De aici reiese și interesul major față de această valoare a democrației, precum și inevitabilitatea grijii statului de a o garanta și asigura eficient.

La o analiză atentă a textului Constituției Republicii Moldova, este dificil a deduce aprecierea dată de constituant acestei valori a democrației. Sub aspect comparativ, considerăm cu mult mai reușită formula consacrată în Constituția României, în care este stipulat: «Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor ..., sînt inviolabile» (art. 30 alin. (1) [4, p. 289¹¹]). În aceeași ordine de idei, prezintă importanță și dispozițiile Constituției Federației Ruse, care în viziunea noastră garantează cu mult mai complet libertatea exprimării prin următoarea formulă: «Nimeni nu poate fi constrîns să-și exprime opiniile și convingerile proprii sau să refuze la ele» (art. 29 alin. (3) [15¹²]).

Referindu-ne nemijlocit la sfera de acțiune a libertății de exprimare trebuie să precizăm chiar de la bun început că în arealul științific autohton, au fost expuse mai multe critici la adresa formulării acesteia în textul constituțional, începînd cu însăși denumirea art. 32 «Libertatea opiniei și a exprimării». În opinia cercetătorilor I. Creangă și C. Gurin un asemenea titlu nu este într-un tot exact. Libertatea opiniei, adică libertatea omului de a-și formula o părere proprie despre fapte și lucruri, este o parte componentă a libertății conștiinței, ambele constituind activitatea lăuntrică a individului. Libertatea exprimării însă reprezintă faza exterioară a comportamentului [6, p. 89¹³]. Astfel, în viziunea autorilor citați, o formulare corectă a titlului art. 32 ar fi «Libertatea de exprimare» sau «Libertatea de exprimare a opiniei».

În viziunea noastră, chiar dacă faptul de a avea o opinie este o activitate lăuntrică a individului (moment ce ar

⁴ Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, Roma, 4.XI.1950. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf.

⁵ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994.

⁶ Creangă I., Gurin C. Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții. Chișinău: TISH, 2005, p. 87.

⁷ Iancu Gh. Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România. București: All Beck, 2003, p. 253.

⁸ Muraru I. Protecția constituțională a libertăților de opinie. București: Lumina Lex, 1999, p. 66-67.

⁹ Constituția României. Comentariu pe articole. Coord.: I. Muraru, E.S. Tănăsescu. București: C.H. Beck, 2008, p. 291.

justifica încadrarea sa în «libertatea conștiinței»), aceasta nu e suficient pentru al «scoate» din conținutul libertății de exprimare, întrucât această libertate presupune implicit existența unor opinii proprii subiectului. Deci, văzută în ansamblu, libertatea de exprimare presupune atât libertatea de a avea sau nu anumite opinii, cât și libertatea de a le expune sau nu.

Este relevantă în acest sens și structura recunoscută libertății de exprimare reglementată în art. 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, primul paragraf evidențiază trei componente ale libertății de exprimare:

- *libertatea de opinie;*
- *libertatea de a primi informații și idei; și*
- *libertatea de a comunica informații și idei.*

Legătura strânsă dintre libertatea de opinie și libertatea de exprimare este accentuată în special de experții care interpretează art. 10 din Convenție, în viziunea cărora libertatea de opinie este o condiție prealabilă pentru exercitarea altor libertăți garantate de articolul în cauză, bucurându-se de o protecție aproape absolută [11, p. 9].

Cele menționate ne determină să considerăm corectă îmbinarea libertății opiniei cu libertatea exprimării în textul constituțional, cu atât mai mult că și Declarația Universală a Drepturilor Omului și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice reglementează aceste libertăți împreună.

Un alt moment ce merită atenție este recunoașterea constituțională a libertății de exprimare doar *cetățenilor* Republicii Moldova. După cum susțin cercetătorii «este imposibilă o diferențiere între garantarea libertății gândirii și opiniei pentru cetățenii Republicii Moldova și pentru străini». Cu toate acestea, ei admit recunoașterea libertății de exprimare doar cetățenilor Republicii Moldova, considerând că «în cazul unor cetățeni străini sau apatrizi libertatea de exprimare nu poate fi operantă deplin, deoarece interesele lor diferă de cele ale cetățenilor statului, iar tratarea egală poate aduce ultimilor mari prejudicii» [6, p. 90¹⁵; 3, p. 142-143¹⁶].

În pofida acestor argumente, totuși *Legea privind statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova* [10¹⁷], prevede în art. 14. «Cetățenilor

străini și apatrizilor domiciliați în Republica Moldova li se garantează libertatea conștiinței, opiniei și exprimării, în conformitate cu legislația în vigoare». Suplimentar, *Legea presei* în art. 1 alin. (1) stipulează: «Statul garantează *tuturor persoanelor* (e.n.) dreptul la exprimarea liberă a opiniilor și ideilor, ...» [9¹⁸]. Din aceste prevederi legale se poate conchide că în pofida faptului că Constituția face referire doar la cetățenii Republicii Moldova, legislația în vigoare recunoaște libertatea exprimării tuturor persoanelor, ceea ce incontestabil este corect. Acest moment este accentuat atât în Convenția europeană a drepturilor omului (prin sintagma «orice persoană»), cât și în jurisprudența Curții Europene, în cadrul căreia s-a recunoscut libertatea exprimării atât persoanelor fizice, cât și juridice (cauza *Autronic AG v. Elveția*, 1990, §47).

Așadar, chiar dacă textul Constituției Republicii Moldova dispune de o dezvoltare corespunzătoare în legislația în vigoare și, totodată, potrivit art. 4 alin. (1) «... se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte», totuși considerăm oportună operarea modificărilor de rigoare în vederea recunoașterii libertății de exprimare oricărei persoane.

Studiind în continuare conținutul art. 32 din Constituție, precizăm că *Legea Supremă* stabilește ce anume se poate exprima liber și prin ce forme și mijloace se poate realiza un asemenea lucru. În legătură cu primul aspect, observăm că pot fi exprimate liber gândurile și opiniile (potrivit Constituției României suplimentar mai pot fi exprimate liber «credințele și creațiile de orice fel» – art. 30 alin. (1) [4, p. 289¹⁹]). Coroborând aceste prevederi cu dispozițiile principalelor acte internaționale în materie vom observa că acestea se referă la libertatea exprimării de «*informații și idei*».

Pe de altă parte, este important că în jurisprudența Curții Europene se precizează că libertatea exprimării acoperă nu doar «informațiile» și «ideile» care sunt considerate favorabile și inofensive sau primite cu indiferență, dar și pe acelea care ofensează, șochează sau deranjează. Acestea sunt cerințele pluralismului, toleranței și ale spiritului

¹⁰ Mendel T. Libertatea de exprimare. Ghid privind interpretarea și explicarea art. 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Ch.: S.n., 2013, p. 4.

¹¹ Constituția României. Comentariu pe articole. Coord.: I.Muraru, E.S. Tănăsescu. București: C.H. Beck, 2008, p. 289.

¹² Конституция Российской Федерации (принята на всенародном голосовании 12 декабря 1993 г.) (с поправками). <http://constitution.garant.ru/>.

¹³ Creangă I., Gurin C. Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții. Chișinău: TISH, 2005, p. 289.

¹⁴ Macovei M. Libertatea de exprimare. Ghid privind punerea în aplicare a articolului 10 al Convenției europene pentru Drepturile Omului. Seria: Manuale privind drepturile omului, nr. 2. Consiliul European, 2001, p. 9.

¹⁵ Creangă I., Gurin C. Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții. Chișinău: TISH, 2005, p. 90.

¹⁶ Constituția Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: Arc, 2012, p. 142-143.

¹⁷ *Legea privind statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova*, nr. 275 din 10.11.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 20 din 19.12.1994.

¹⁸ *Legea presei*, nr. 243 din 26.10.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 2 din 12.01.1995.

¹⁹ Constituția României. Comentariu pe articole. Coord.: I.Muraru, E.S. Tănăsescu. București: C.H. Beck, 2008, p. 289.

deschis fără de care nu poate exista o societate democratică (cazul *Handyside v. Regatul Unit*, 1976, §49) [12, p. 8²⁰]. Prin prisma acestor momente se poate constata că libertatea exprimării implică dreptul de a critica, dreptul la replică etc. (desigur în cadrul anumitor limite).

În ceea ce privește al doilea aspect, referitor la formele și mijloacele de exprimare, Constituția Republicii Moldova stabilește posibilitatea exprimării «*prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil*». În viziunea noastră este o formulare destul de cuprinzătoare, fiind conformă și reglementărilor internaționale.

Un moment important concretizat în Constituție se referă la precizarea libertății de exprimare *în public*. În doctrină se susține în legătură cu acest fapt că exprimarea în public este definitorie pentru conținutul juridic al acestei libertăți [4, p. 291²¹].

Vorbind nemijlocit de libertatea cuvântului, I. Muraru precizează că aceasta presupune exprimarea opiniilor prin discursuri, luări de cuvânt, strigăte, cînt etc. Ea se poate manifesta cu ocazia adunărilor publice, manifestațiilor, mitingurilor, ședințelor de dezbatere a activității în autoritățile publice, organizații și asociații, reuniuni științifice, culturale, artistice și în general în toate ocaziile în care există un auditoriu, un public. Astfel, libertatea cuvântului constituie în același timp un mijloc eficient de participare a cetățenilor la viața societății, precum și un mijloc de dezvoltare a conștiinței civice [13, p. 84-85²²].

În pofida importanței deosebite a libertății de exprimare prin cuvânt, totuși exprimarea opiniilor prin presă rămîne partea cea mai consistentă a libertății de exprimare [13, p. 85²³] și are o istorie îndelungată, fiind considerată ca una din cele mai vechi libertăți. Prin esența sa, libertatea presei este apreciată ca constînd în posibilitatea cetățeanului de a-și exprima în scris, prin presă, opiniile pe care le are [8, p. 254-255²⁴].

Constituția Republicii Moldova nu conține prevederi exprese referitoare la libertatea presei (după cum acestea pot fi atestate în Constituția României (art. 30 alin. (3), Constituția Federației Ruse (art. 29 alin. (5) etc.). Unele dispoziții în acest sens sunt cuprinse în art. 34 – «Dreptul la informație», în care se stipulează: alin. (4) – «Mijloacele

de informare publică, de stat sau private, sînt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.»; alin. (5) – «Mijloacele de informare publică nu sînt supuse cenzurii».

Spre deosebire de Constituție, Legea presei în art. 1 prevede [9²⁵]: «(1) În Republica Moldova libertatea presei constituie un drept fundamental, consfințit de Constituție. Statul garantează tuturor persoanelor dreptul la exprimarea liberă a opiniilor și ideilor, la informare veridică asupra evenimentelor din viața internă și cea internațională prin intermediul publicațiilor periodice și al agențiilor de presă, care își desfășoară activitatea în condițiile pluralismului politic, precum și respectarea legislației cu privire la drepturile de autor. (2) Cenzura de orice fel asupra publicațiilor periodice și agențiilor de presă, imixtiunea în activitatea lor de pregătire și de difuzare a informației sînt interzise.»

Chiar dacă din cele expuse este evidentă discrepanța dintre textul constituțional și cel al legii, totuși trebuie reiterat că nici art. 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu menționează în mod explicit libertatea presei. Prin interpretare, se poate prezuma că aceasta este cuprinsă în una din cele trei componente ale libertății de exprimare, precum este *libertatea de a comunica informații și idei* (componentă ce reprezintă aspectul principal al dreptului la libertatea de exprimare [12, p. 11²⁶]). Respectiv, Curtea a elaborat o jurisprudență vastă care furnizează un ansamblu de principii și norme care conferă presei un statut special în exercitarea libertăților consacrate în art. 10 din Convenție [11, p. 12²⁷].

În special, Curtea a argumentat că libertatea presei este unul din cele mai eficiente mijloace prin care publicul află și își formează opinii despre ideile și atitudinile conducătorilor politici și, prin urmare, că libertatea dezbaterii politice este esența conceptului de societate democratică [11, p. 13²⁸]. Din aceste considerente Curtea oferă o protecție mai mare activităților mediatice în baza art. 10 din Convenție.

Așadar, în mod analogic poate fi interpretat și art. 32 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, ca implicînd nemijlocit și o consacrare și garantare a libertății presei.

În context, considerăm necesară o concretizare de mare importanță. Astfel, dacă alin. (1) al art. 32 poate și trebuie să fie

²⁰ Mendel T. Libertatea de exprimare. Ghid privind interpretarea și explicarea art. 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Ch.: S.n., 2013, p. 8.

²¹ Constituția României. Comentariu pe articole. Coord.: I. Muraru, E.S. Tănăsescu. București: C.H. Beck, 2008, p. 291.

²² Muraru I. Protecția constituțională a libertăților de opinie. București: Lumina Lex, 1999, p. 84-85.

²³ Muraru I. Protecția constituțională a libertăților de opinie. București: Lumina Lex, 1999, p. 85.

²⁴ Iancu Gh. Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România. București: All Beck, 2003, p. 254-255.

²⁵ Legea presei, nr. 243 din 26.10.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 2 din 12.01.1995

²⁶ Mendel T. Libertatea de exprimare. Ghid privind interpretarea și explicarea art. 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Ch.: S.n., 2013, p. 11.

²⁷ Macovei M. Libertatea de exprimare. Ghid privind punerea în aplicare a articolului 10 al Convenției europene pentru Drepturile Omului. Seria: Manuale privind drepturile omului, nr. 2. Consiliul European, 2001, p. 12.

²⁸ Macovei M. Libertatea de exprimare. Ghid privind punerea în aplicare a articolului 10 al Convenției europene pentru Drepturile Omului. Seria: Manuale privind drepturile omului, nr. 2. Consiliul European, 2001, p. 13.

²⁹ Mendel T. Libertatea de exprimare. Ghid privind interpretarea și explicarea art. 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Ch.: S.n., 2013, p. 39.

interpretat extensiv, prin aceasta oferindu-se o protecție extinsă tuturor activităților expresive, atunci celelalte două aliniate trebuie interpretate mai îngust, întrucât cuprind unele restricții ale libertății de exprimare. Reamintim că exercitarea libertății de exprimare este condiționată de următoarele momente:

«(2) Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.

(3) Sînt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional».

După cum se poate observa, în cele două aliniate sunt expuse câteva scopuri sau interese legitime pentru care se admite restrîngerea libertății de exprimare. Ne vom reține doar la câteva din ele.

Inițial, vom ritera interesele specifice enumerate în art. 10 alin. (2) din Convenția Europeană, care au fost divizate după cum urmează [12, p. 39²⁹]:

- securitate națională și integritate teritorială;
- securitate publică și menținerea ordinii publice sau prevenirea criminalității;
- protecția sănătății;
- protecția moralei;
- protecția reputației sau a drepturilor altor persoane;
- împiedicarea divulgării informației primite confidențial;
- susținerea autorității și imparțialității judiciare.

În continuare, atragem atenția la condiția constituțională ca libertatea exprimării să nu prejudicieze *onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie*. Sub aspect comparativ, art. 10 din Convenție face referire la protecția *«reputației sau drepturilor altor persoane»*. Din aceste prevederi devine clar că Convenția stabilește o restricție mai severă ca în cazul Constituției noastre, întrucât oferă protecție tuturor drepturilor persoanei, nu doar dreptului la viziune proprie. Este un moment ce trebuie luat în considerație și la nivel național.

În ceea ce privește sintagma *«contestarea și defăimarea statului și a poporului»* din art. 32 alin. (3) din Constituție, este de menționat că au fost întreprinse încercări de a o exclude dat fiind înțelesul confuz al acesteia. Expunîndu-se pe marginea problemei, Curtea Constituțională a dat aviz negativ asupra proiectului de lege pentru modificarea dispoziției în cauză, motivînd că «excluderea sintagmei «contestarea și defăimarea statului și a poporului» are ca rezultat încălcarea dispozițiilor constituționale privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, diminuarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, a garanțiilor acestora» [1³⁰].

Cu toate acestea, o opinie separată, destul de argumentată după noi, a fost expusă de judecătorul Curții Constituționale – V. Pușcaș. Principalul moment asupra căruia a atras atenția este că contestarea și defăimarea statului și a poporului nu pot fi exercitate decît pe cale pașnică. Aceleași acțiuni, căpătînd forme violente, se definesc prin alte noțiuni, precum: răsturnare, doborîre, violare ș.a.

Totodată, în viziunea sa, sintagma «contestarea și defăimarea statului și a poporului» creează o serie de incertitudini în relațiile sociale reglementate privind exercitarea dreptului la libera exprimare. Aplicarea acestei norme, într-un anumit sens, limitează exprimarea de către indivizi a unor dubii cu privire la regimul constituțional existent, aceste dubii putînd fi interpretate ca o contestare a statului. Apelul la schimbarea democratică a guvernării sau expunerea unor opinii științifice pot fi considerate crime împotriva statului, iar criticile la adresa guvernării pot fi calificate ca o defăimare a statului.

Autoritățile publice pot opera interpretări arbitrare nu numai din rea-voință, dar și în baza sensului lingvistic al noțiunilor «contestare» și «defăimare». Conform diferitelor dicționare explicative, cuvîntul «a contesta» nu este sinonim cu cuvintele «a răsturna» sau «a doborî» prin violență puterea de stat, ci înseamnă «a dezminți», «a nega», «a tăgădui», «a protesta», care se încadrează în limitele dreptului la libera exprimare fără a presupune acțiuni violente. Iar noțiunea «a defăima», fiind o parte componentă a libertății de exprimare, poate genera o interpretare și mai largă, pentru că semnifică acțiunea de «a vorbi de rău pe cineva sau a vorbi rău despre ceva».

În consecință, V. Pușcaș conchide că astfel de interpretări în exercitarea libertății de exprimare într-o societate democratică nu sînt admisibile nici ipotetic [1³¹].

Fiind de acord cu o asemenea poziție, considerăm că alin. (3) al art. 32 din Constituție este nu doar susceptibil de interpretări care ar duce la restrîngerea ilegală a libertății de exprimare, dar totodată, nu oferă protecția necesară intereselor ce ar putea fi lezate prin exercitarea ilegală a acestei libertăți. De aceea, problema restrîngerilor libertății de exprimare trebuie coroborată cu dispozițiile art. 54 alin. (2) și (4) din Constituție, în care sunt stabilite importante condiții pentru restrîngerea legală a drepturilor și libertăților omului.

În același timp, considerăm necesar a respecta câteva reguli în cazul aplicării restricțiilor privind libertatea de exprimare, precum: – restricțiile trebuie să fie prevăzute de lege; – restricțiile trebuie să protejeze unul din interesele enumerate în art. 32 alin. (2) și (3) din Constituție, cît și din art. 54 alin. (2) și (4); – restricțiile trebuie să fie «necesare într-o societate democratică» pentru a proteja acel interes. În fine, orice restricție a libertății de exprimare trebuie să întrunească toate aceste trei reguli concomitent.

³⁰ Avizul Curții Constituționale a Republicii Moldova asupra proiectului de lege pentru modificarea art.32 din Constituția Republicii Moldova, nr. 2 din 09.12.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.226-229/14 din 19.12.2008.

³¹ Avizul Curții Constituționale a Republicii Moldova asupra proiectului de lege pentru modificarea art.32 din Constituția Republicii Moldova, nr. 2 din 09.12.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.226-229/14 din 19.12.2008

Concluzii. Generalizînd asupra libertății de exprimare, subliniem că la nivel constituțional ar fi binevenită o consolidare a garanțiilor ce ar asigura respectarea practică a acestui drept fundamental. În concret, e necesară cel puțin consacrarea inviolabilității acestuia. Totodată, o atenție deosebită trebuie acordată restricțiilor aplicabile libertății de exprimare, întrucît anume de ele depinde respectarea și protecția juridică și judiciară eficientă a libertății opiniei și a libertății de exprimare a acesteia într-o societate democratică.

La moment aceste măsuri au devenit indispensabile, deoarece în contextul unei democrații politice efective și a respectării drepturilor omului, libertatea de exprimare nu este importantă numai prin valoarea sa intrinsecă, dar și prin rolul central pe care îl joacă în respectarea altor drepturi. În lipsa unei garanții solide a dreptului la libertatea de exprimare, protejat de instanțele judecătorești independente și imparțiale, nu există o țară liberă și, respectiv, un regim democratic.

Referințe bibliografice

1. Avizul Curții Constituționale a Republicii Moldova asupra proiectului de lege pentru modificarea art.32 din Constituția Republicii Moldova, nr. 2 din 09.12.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.226-229/14 din 19.12.2008.
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994.
3. Constituția Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: Arc, 2012.
4. Constituția României. Comentariu pe articole. Coord.: I.Muraru, E.S. Tănăsescu. București: C.H. Beck, 2008.
5. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, Roma, 4.XI.1950. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf.
6. Creangă I., Gurin C. Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții. Chișinău: TISH, 2005.
7. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 Decembrie 1948. <http://cido.org.md/attachments/article/40/Decl%20Univ%20Drept%20Om%20RO.pdf>.
8. Iancu Gh. Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România. București: All Beck, 2003.
9. Legea presei, nr. 243 din 26.10.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 2 din 12.01.1995.
10. Legea privind statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova, nr. 275 din 10.11.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 20 din 19.12.1994.
11. Macovei M. Libertatea de exprimare. Ghid privind punerea în aplicare a articolului 10 al Convenției europene pentru Drepturile Omului. Seria: Manuale privind drepturile omului, nr. 2. Consiliul Europei, 2001.
12. Mendel T. Libertatea de exprimare. Ghid privind interpretarea și explicarea art. 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Ch.: S.n., 2013.
13. Muraru I. Protecția constituțională a libertăților de opinie. București: Lumina Lex, 1999.
14. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966, Ratificat prin Hot. Parl. nr.217-XII din 28.07.90. Publicat în ediția oficială «Tratate internaționale», 1998, volumul 1, pag.30.
15. Конституция Российской Федерации (принята на все-народном голосовании 12 декабря 1993 г.) (с поправками). <http://constitution.garant.ru/>.